

IN EFFECT, DO WE ELECT IMAMO LI IZBORA



Izveštaj

Diskusioni sto: **Kako do biračkog spiska u koji se ne sumnja?**

Konferencija: [“Imamo li izbora?”](#)

24. oktobar 2024. godine

Materijal korišćen na diskusionom stolu nalazi se [ovde](#).

Na diskusionom stolu pod nazivom “Kako do biračkog spiska u koji se ne sumnja?” učesnici su se bavili potencijalnim rešenjima za sprovođenje potpune revizije biračkog spiska u Republici Srbiji, u skladu sa poslednjim preporukama ODIHR-a. Diskusija je bila zatvorena za javnost.

U diskusiji je naglašeno da je jedini način za vraćanje poverenja građana u birački spisak njegova kompletna revizija, nakon koje bi se morale uvesti i mere kojima bi se na dalje osigurao njegov integritet. Za ove potrebe radna grupa se saglasila da je potrebno osnovati nezavisno telo koje bi bilo odgovorno za sprovođenje revizije i očuvanje integriteta biračkog spiska (komisija).

Diskusijanti su raspravljali o ovim pitanjima:

- I. Mandat tj. trajanje komisije za sprovođenje revizije biračkog spiska
- II. Sastav i imenovanje komisije za sprovođenje revizije biračkog spiska
- III. Ovlašćenja i dostupnost relevantnih baza podataka pri vršenju revizije biračkog spiska IV. Dobre prakse transparentnosti biračkog spiska
- V. Osiguranje ažurnosti biračkog spiska

I Mandat komisije

Komisija bi morala u nekom obliku da nastavi da sprovodi kontrolnu i nadzornu ulogu i nakon sprovedene prvobitne revizije.

Jedan od zaključaka oko koga je postignuta visoka saglasnost je da se na reviziju biračkog spiska ne može gledati kao na jednokratni postupak. Kako bi se očuvao integritet biračkog spiska postignut potpunom revizijom, neophodno je uspostaviti mehanizme koji bi osigurali tačno i redovno ažuriranje, proveru registara na osnovu kojih se birački spisak ažurira (matične knjige, registar prebivališta), kao i povremene kontrole. Da bi se trajno obezbedio integritet biračkog spiska neophodno je da komisija za reviziju biračkog spiska ima u svom mandatu mogućnost da vrši nadzornu ulogu u dužem vremenskom periodu nakon početne sveobuhvatne revizije ili čak kontinuirano. Kao primer istaknut je slučaj Francuske,

u kojoj se pred svaki izborni proces, tri nedelje pred izborni dan, na nivou cele zemlje, formiraju *ad hoc* komisije koje imaju zadatak da u svojoj opštini verifikuju tačnost biračkog spiska. Pomenuta su i rešenja u kojima sudska vlast učestvuje u kontroli biračkog spiska.

1

II Sastav komisije

Da bi se kroz reviziju povratilo poverenje građana u birački spisak, neophodno je obezbediti zastupljenost svih relevantnih aktera u radu komisije i onemogućiti jednostrano donošenje odluka pukim preglasavanjem.

Kada je u pitanju sastav komisije, na radnoj grupi je široko prihvaćen stav da je inkluzivnost relevantnih društvenih aktera ključan faktor u obezbeđivanju njene nezavisnosti. To bi podrazumevalo da u njenom sastavu ravnomerno budu uključeni predstavnici političkih partija, civilno društvo, nezavisni stručnjaci, pa čak i međunarodni eksperti.

Pored zastupljenosti svih aktera, nezavisnost komisije bi bila garantovana i mehanizmom odlučivanja koji će otežati ili onemogućiti političko preglasavanje uz isključivanje pojedinih relevantnih aktera u zastupljenih u komisiji.

Kao jedan od alternativnih modela govorilo se o primeru iz Severne Makedonije. Nadležnost kontrole biračkog spiska je tamo poverena Centralnoj izbornoj komisiji, odnosno stručnoj službi koja je formirana u okviru Komisije. Ipak, naglašeno je da je Severna Makedonija odabrala sistem trajne i profesionalne izborne administracije, koja ima integritet i ovlašćenja koja joj omogućavaju da ažurno vodi birački spisak.

III Dostupnost baza podataka

Da bi se sprovela potpuna revizija biračkog spiska, komisiji je potrebno obezbediti pristup svim relevantnim bazama podataka. Važno je sprovesti i sigurnosnu proveru softvera u kojem funkcioniše birački spisak.

Široko slaganje na radnoj grupi je postignuto oko pitanja dostupnosti baza podataka drugih organa radi sprovođenja revizije. To se odnosi pre svega na registar prebivališta građana, ali i na matične knjige rođenih, umrlih, venčanih, zatim na podatke sa popisa, kao i na druge relevantne izvore. U diskusiji o problemu administrativne migracije birača zarad uticaja na rezultat lokalnih izbora, naveden je relevantan primer iz Francuske koji se odnosi na ovo pitanje. Njihove *ad hoc* komisije imaju pristup i mogućnost ukrštanja mnogobrojnih baza podataka, kao što su matične knjige, popisi, potvrde o upisu na fakultete/škole/vrtiće, kao i svih ostalih podataka koji im omogućavaju da utvrde da li osoba zaista živi na adresi na kojoj je prijavljena. Preovladao je zaključak da je od ključne važnosti da državni organi učine dostupnim komisiji sve neophodne podatke koji su potrebni kako bi se utvrdilo stvarno stanje biračkog spiska i osigurao mehanizam za njegovu dalju kontrolu.

Posebno je naglašeno da je prilikom revizije od izuzetnog značaja sprovesti i sigurnosnu proveru softverskog okruženja u kojem funkcioniše birački spisak ili povezani registri stanovništva, kako bi se garantovala zaštita on neovlašćenog pristupa i manipulacija podacima iz biračkog spiska.

IV Transparentnost biračkog spiska

Da bi se vratilo poverenje u birački spisak, potrebno je da se građanima omogući što širi pristup biračkom spisku, u meri koja će poštovati zaštitu ličnih podataka građana.

Na radnoj grupi je postignuta široka saglasnost oko toga da je transparentnost biračkog spiska ključna za uspostavljanje poverenja u birački spisak. Kao negativan primer iz okruženja navedena je praksa iz Bosne i Hercegovine. Tamošnja Centralna izborna komisija, uprkos obavezi, ne objavljuje birački spisak na svojoj internet stranici. Komisija je određenim političkim partijama dostavila izvode iz biračkog spiska koje po pravilu dobijaju birački odbori, sa svim podacima građana, čime je otvorena velika mogućnost zloupotrebe.

Ipak, potcrtano je da su najbolja rešenja ona koja omogućavaju građanima ili političkim akterima da sami doprinesu verifikaciji biračkog spiska. Praksa u Severnoj Makedoniji omogućava političkim strankama da, pred izbore, izvrše uvid u birački spisak i podnesu prigovore na eventualne nepravilnosti, dok je u Francuskoj omogućeno svakom biraču da proveri informacijame o svim biračima koji su upisani u isti birački spisak na nivou njegove opštine. Uprkos tome što postoji dosta modaliteta transparentnosti, neophodno je da birački spisak bude javan i podložan kontroli u meri koja će omogućiti samostalnu kontrolu od strane građana, civilnog društva i političkih aktera, ali na način koji će i štititi lične podatke birača.

V Ažurnost biračkog spiska

Da bi se postigla ažurnost i tačnost biračkog spiska neophodno je uspostaviti nove mehanizme njegovog održavanja koji će obezbediti samostalnu kontrolu građana, bolju uvezanost registara stanovništva, ali i provere građana koji su u inostranstvu ili poseduju dvojno državljanstvo.

Učesnici su se saglasili da (ne)ažurnost biračkog spiska može u velikoj meri uticati na poverenje građana u izbore. Građani se najčešće sreću sa problemom neažurnosti kad uvide da birački spisak ima isuviše veliki broj birača. U slučaju Srbije, ono što predstavlja jednu od poteškoća u održavanju spiska ažurnim jeste činjenica da je veliki broj građana u poslednjih 30 godina otišao u inostranstvo, a da pritom nije objavio prebivalište u Srbiji. U slučajevima kada ti ljudi preminu u inostranstvu, a nadležni organ nije obavešten, oni ostaju u biračkom spisku kao aktivni glasači.

U diskusiji su na temu ovog problema izneti primeri dobrih praksi drugih država, kao što je na primer Francuska, u kojoj su svi registri međusobno povezani i među kojima postoji automatizovano ažuriranje, ali i uspostavljena bilateralna praksa sa zemljama u kojima boravi dosta francuskih građana, a koje obaveštavaju Francusku ukoliko dođe do smrti nekog od njihovih građana. Sličan mehanizam je uspostavljen u Ukrajini koja ima veliku dijasporu. Države u kojima živi dosta Ukrajinaca, obaveštavaju Vladu Ukrajine u slučaju da njen građanin premine, te se na taj način spisak ažurira.

Zaključeno je da ovo pitanje zavisi kako od političke kulture, tako i od specifičnih pravnih rešenja - u nekim državama poreski sistem je napravljen tako da motiviše građane koji se odsele da se odmah i odjave, zahvaljujući poreskim olakšicama. Pored toga postoje i drugi podsticaji građanima da se odjave nakon iseljenja iz države, kao što je naplata zdravstvenog osiguranja. U svakom slučaju, ovo pitanje je šire od pitanja revidiranja biračkog spiska, jer obuhvata i čitav sistem registrovanja stanovništva jedne države u inostranstvu.

Posebno je istaknut problem građana Bosne i Hercegovine koji su držaoci i državljanstva Srbije i njihove mogućnosti da glasaju na lokalnim izborima u Srbiji iako u tim mestima ne žive zapravo. Konstatovano je da je ovaj problem vezan za činjenicu da Zakon o jedinstvenom biračkom spisku propisuje obavezu da građanin Srbije mora imati prebivalište na teritoriji Srbije ukoliko želi da bude upisan u birački spisak. Zaključeno je da je neophodno pronaći pravno ili bilateralno rešenje kojim bi se sprečile dalje zloupotrebe ovog pravnog rešenja.

